

Қожа Пәуедингі тағы кім біледі?

Балалық шақта анам Үміттің ылығы да: «Уа, қожа Пәуедин, жар бола гөр», - деп айтағынын естіген едім. Алайда сол ойын баласы кезімде анамнан «қожа Пәуедин» деген сөз тіркесінің не екенін сұраған емеспін. Ал кейінірек осы сөздерді естігенде «Пәуедин» деген анамның өз аталарының бірі болар деп ойладым. Жұрт менің анамды «қожаның қызы» дейтұғын. Рас, анам Баянаула өңірінде өмір сүрген Дұржан қожаның кенже қызы еді. Жастық шаққа жеткенімде нағашы атам Дұржан қожа өзінің інісі Баспақ қожамен бірге Сырдария өзенінің оң жағасындағы Қаратау өңірінен бозбала кезінде Баянаулаға келгенін білдім. Осы жерде азырақ тәптіштеп түсіндіре айтсақ, Байшот қожа үйленбеген екі баласы Дұржан мен Баспақты түйеге мінгізіп, Баянаула өңіріне аттандырады. Жалпы, Қаратау өңіріндегі қожалар ертеден Сарыарқаға үйленбеген балаларын жібереді екен, ондағы олардың мақсаты: балалары барған жерінде үйленіп, жергілікті жұрттың арасына сіңісіп, тамырларын тереңге жайсын деп ойлаған. Кейін Байшот қожа Түркия еліне кетіп, сондағы бір қаланың мешітінде имам болып, сол жақта дүниеден өтіпті. Енді Байшот қожаның екі баласын Баянаулаға аттандыру себебін айтатын болсақ, Байшот қожаның атасы Смағұлдың туған інісі Исабек XIX ғасырдың басында Бұхара қаласындағы медресені бітірген соң Баянаула өңіріндегі Қызылтауға келіп, осы жерде отбасын құрады. Кейін Исабек қожа суфизм жетекшілеріне берілетін жоғарғы дәрежелі «ишан» деген атаққа ие болады. Әулиелік қасиет дарыған Исабек ишанға және тағы басқа осы жерді мекендеген әулиелерге байланысты жергілікті халық Қызылтауды «Әулиелі Қызылтау» деп атайтұғын болған. Ендігі бір айтатын жайт: Баспақ қожаның қазіргі ұрпақтарының бірі - Алматыдағы Абай атындағы Опера және балет театрының белгілі әншісі Жәмилә Баспақова.

Есейген шағымда бір күні анамнан: «Апа, осы сіздің үнемі аузыңызға алатын «қожа Пәуедин» деген кісі кім?» - деп сұрағанымда оның бар айтқаны: «Ол кісі әулие болған». Содан бері

жүрген шығар.

Сонымен Гүлжан қарындастың айтуынша, Пәуедин ата кезінде көптеген шет елдерде болып, діни бағыттағы құпиялы ілімдерден терең сусындап, еліне оралып, қазіргі Қызылорда облысы, Қазалы ауданына келіп орналасады. Бұл кез шамамен XIX ғасырдың екінші жартысының басы болатын-ды. Содан бастап сол жердегі бүкіл ауру-сырқау мен есі ауысқан науқастар, лас жерді аяғымен басқандықтан ауырып қалған адамдардың бәрі Пәуедин атадан ем-дом алады. Алдына келген дімкәс жанға дем салып, лезде айықтырып жібереді.

Емшіліктен басқа Пәуедин ата аң мен құстың тілін біліп, су перісімен некелескен көрінеді. Пәуедин ата өмірінде кәдуілгі қазақы тәртіппен үйленбеген, өз үйінде ит, тауық, мысықтармен бірге тұрған. Олармен бірге өмір сүріп, тілдесетін атаның сиқырына жұрттың бәрі таңтамаша қалады екен. Емделуге кісі келгенде, үйдің ішінде жүрген ит, мысық, тауықтарға «кетіңдер!» деп әлдебір тілде сөйлесе, әлгі жануарлар сыртқа шығып кетеді. Сол үйге түнде оның некелі жары - су перісі келіп, үйді жинап, тазартып кетеді. Атап айтқанда, Пәуедин ата жан-жануар мен перінің тілін білетін, теріс оқу мен дуаны қайтаратын кісі болған.

Осы тұста аз шегініс жасап, пері туралы айта кетсек, қазақта «дәу пері» деген сөз тіркесі бар. Шындығында белгілі геолог Е.П.Блаватскаяның жазғаны бойынша «дәу пері» - екі бөлек «дәу» және «пері» деген атаулар. ДӘУ (ДИО) мен перілер адамзат баласына арғы ерте заманнан белгілі, жайшылықта көзге көрінбейтін тіршілік иелері болған. Кеңес өкіметі кезінде дәу мен перілерді жамандық пен зұлымдықтың мифологиялық күш иелері деп түсіндік. Дәу мен перілер туралы Е.П.Блаватская былай деп жазады: «Дэвы (дәулер немесе диолар - С.Ж.) были гигантами, сильными и злыми. Пері (Перілер - С.Ж.) были меньше ростом, но умнее и добрее» (Қараңыз: Е.П.Блаватская. Тайная доктрина. Том 2. Москва, «ЭКМО», 2004, 457, 461-462 беттер). Сонымен, осы дәйексөзден байқағанымыз: «ДӘУ (ДИО) және «пері» деген сөздер ежелгі түркі, не кейінгі қазақ тілдеріне тән төл сөздер емес. Біздің ойымызша, бұл сөздер өте көне заманда-

■ бүгінгі ақсақал болғанға дейін баспасөз беттерінен, қариялардан «қожа Пәуедин» туралы ешбір мағлұматты не оқып, не ести алмадым.

■ Өткен жылдың қаңтар айында Астана қаласындағы емханалардың бірінде емделіп жатқанда қолыма Шымкент қаласында шығатын «Әйел құпиясы» деген газеттің бір саны түсті. Осы газетте Гүлжан Жұмағазы деген автор «Жан-жануармен тілдескен қария» деген атпен шыққан мақаласында өзінің әжесінен Пәуедин ата туралы естігенін жазыпты.

■ Енді осы мақалада айтылған деректерден оқырмандарды да хабардар етуді жөн көрдім. Өйткені осы жолдардың авторы сияқты басқа біреулер де Пәуединнің кім екенін, бәлкім, білмей

ғы индо-еуропалық тілге жатуы мүмкін.

■ Енді қожа Пәуедин жайындағы әңгімені жалғастырайық.

■ Бірде Қазалы қаласының орыс басшылары өздеріне жер қажет болып, қожа Пәуединнің үйін бұзбақшы болады. Сонда үйді бұзуға келгендер белгісіз себептермен ажал құша береді. Содан қожа Пәуединнің тегін адам емес екенін білген орыс басшылар үйді бұзуға тоқтау салады. Осылайша, Пәуедин әулиенің үйі бұзылудан аман қалады. «Кейінірек ата о дүниелік болыпты. Бірақ оның үйі әлі күнге дейін сол жерде бұзылмаған күйі тұр. Сырты тат басқан қаңылтырмен қоршалған ескі үйді мекен етуге ешкімнің дәті бармаған сияқты», - деп аяқталады аталмыш мақала.

Серік Жақсыбаев